

Politikayı Yeniden Düşünmenin Bir İmkânı Olarak Jacques Rancière'de Politik Özneleşme

Sema Cevirici ATİLLA¹

Özet

Jacques Rancière *polis* ile politika arasında kurduğu ayırım ile politikayı yeni bir bakış açısıyla okuma noktasında öne çıkan bir düşünürdür. Rancière, *polis* ile politika arasında bir ayırım yaparak buradan hareketle verili olan rol ve kimlikleri reddetmekte ve düalist ayırımların bir hiyerarşi kurmak suretiyle tahakküm kurucu özelliğini öne çıkarmaktadır. Rancière hem verili olduğu kabul edilen kimlik ve rollerin hem de buradan neşet eden ayırım ve hiyerarşilerin olumsuz olduğunu göstermeye çalışmakta ve politik özneleşmeye bir alan açarak, politik düşüncenin yeni bir perspektiften okunmasını sağlamaktadır. Bu çalışmada, Rancière'in söz konusu *polis* ile politika arasında kurduğu ayırım ve bu ayırmadan hareketle politik özneleşme meselesi ele alınacak ve böylesi bir politik özneleşme deneyiminin ise politik düşüncüyü farklı bir açıdan anlama noktasında nasıl bir imkân sunduğu üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Rancière, politika, polis, özneleşme, demos

Political Subjectivization in Jacques Rancière as a Possibility to Rethink Politics

Sema Cevirici ATILLA¹

Abstract

Jacques Rancière is a prominent thinker in terms of reading politics from a new perspective, with the distinction he established between police and politics. Rancière makes a distinction between the police and politics, rejecting the roles and identities given from this point of view, and putting forward the dominance feature of dualist distinctions by establishing a hierarchy. However, Rancière tries to show that both the identities and roles that are accepted to be given, and the distinctions and hierarchies that arise from them are contingent, and opens a space for political subjectivization, allowing political thought to be read from a new perspective. In this study, Rancière's distinction between the police and politics and, based on this distinction, will deal with the issue of political subjectivization. It will be emphasized how such an experience of political subjectivization provides an opportunity to understand political thought from a different perspective.

Keywords: Rancière, politics, police, subjectivization, demos

Giriş

Jacques Rancière son dönemin dikkat çekici çağdaş siyaset düşünürlerinden birisidir. Rancière’i diğer düşünürlerden ayırt eden şey, onun politika anlayışındaki farklılaşmadır. *Polis* ile politika arasında kurduğu ayırım üzerinden politikayı yeni bir perspektifle ele alan Rancière’in temel meselesi, *polis* düzeninde verili olarak kabul edilen kimlik ve rollerin dağılımı ve bu dağılım içerisindeki hiyerarşi ve eşitsizlik durumudur. Sorunsallaştırdığı ve hedef aldığı bu hiyerarşi ve eşitsizlik durumunu ise yeni bir okumaya tabi tuttuğu politika anlayışı ile çözmeye çalışır. Nitekim o, bu düzen ve hiyerarşinin olumsuzluğunu göstermek suretiyle, politik olana açılmak ve buradan hareketle özneleşme için bir alan açmaktadır. Politika ve bu anlamda politik özneleşme verili olan sınıflandırma ve hiyerarşiyi kaldırmanın önemli bir imkânı olarak görülür. Burada sınıflandırmanın kalkması ile kişiye verilen kimliğin yerine yeni bir kimlik koymaktan ziyade verili olanın terkedilmesi kastedilir. Bu da Rancière açısından özgürleşme demektir. Nitekim Rancière’in politik özneleşme dediği şey, bir bakımdan özgürleşmedir. Bu özgürleşme hem hiyerarşilerin tahakkümünden kurtulma hem de empoze edilen rol ve kimlikten sıyrılma ve yeni bir kimlikle özdeşleşmek zorunda olmama anlamında kişiyi önemli bir imkana açmaktadır. Rancière entelektüel ile işçi, yöneten ile yönetilen gibi dualist ayrımlar yoluyla kurulan hiyerarşik ilişkileri hedef almakta ve bunların verili olduğunun sorunsallaştırarak zorunlu değil olumsal olduğunu göstermektedir.

Rancière politika hakkındaki görüşlerini temellendirmek üzere öncelikle felsefi düşünceyi eleştiriye açar. Nitekim Rancière’e göre *Filozof ve Yoksulları* adlı eserinde de vurguladığı üzere felsefe tahakkümün meşrulaştırıldığı yer olarak görülmektedir. Bunun sebebi ise felsefenin-filozofun kendi adına düşünmeyi beceremeyen yoksulu-işçiyi incelediğini iddia etmesi ve aslında işçiyi nesneleştirerek kendisini özneleştirmesidir. Zira filozof entelektüel (bilen) olarak işçiyi-yoksulu ise (bilmeyen) olarak kodladığı için kendisini imtiyazlı bir özne konumuna, işçiyi ise filozofun entelektüel nesnesi konumuna yerleştirmekte ve bu hiyerarşi mantığı içerisinde bir değerlemeye tabi tutmaktadır. Bu nedenle Rancière felsefenin, yoksulları-proleteriyayı toplumla bütünselleştirmeyip bilakis onları dışlama üzerine inşa ettiğine dikkat çekerek, felsefi düşüncenin tahakkümüne vurgu yapmakta ve felsefeyi yeni bir okumaya tabi tutmamız gerektiğini bize hatırlatmaktadır. Zira Rancière’in iddiası, bir eşitlik varsayımı ile insanların hem eşit zekâyâ sahip olduğu hem de yönetme-yönetilme ve toplumsal düzende kabul görme bakımından eşit olması gerektiği üzerinde yoğunlaşır. Bu bağlamda dualist ayrımlar arasında kurulan kesin ve doğal olduğu varsayılan sınırları sorunsallaştırarak onların olumsuzluğuna açılmakta ve buradan hareketle politik düşünce için yeni pencereler açmaya çalışmaktadır.

Düşünsel bir tahakküm süreci içerisinde düşünülecek olduğunda bu düşünsel tahakküm sürecinin etik-politik düzlemde varlıklar üzerinde bir tahakkümü de beraberinde getireceği aşikardır. Zira varlıklar üzerindeki tahakkümün ilk aşaması aslında epistemik bir tahakkümle başlamaktadır. Özellikle son dönem çağdaş düşüncede öne çıkan farklılık tartışmalarının düşünceyi getirdiği noktaya bakıldığında epistemolojik bilgi iddialarının sadece epistemolojik bir fonksiyon icra etmeyip, bu epistemik tutumun etik-politik bir tezahür alanı da bulduğu ifade edilmektedir. Başka bir deyişle epistemolojik anlamda bilgi ve güç ilişkisi, sadece bilgi iddialarının etik-politik alanda ortaya çıkardığı sorunlar sebebiyle değil, daha da önemlisi bu bilgi iddialarının etik-politik pratiklerle iç içe geçmiş bir profil arz etmesi ve bu zemin üzerinden ortaya çıkardığı sorunlar sebebiyle tartışma konusu edilmektedir. Bu kapsamda Rancière’in de filozof ile işçi arasında kurduğu özne-nesne ilişkisinde kurulan epistemik ve buna bağlı olarak ortaya çıkan diğer tahakküm biçimleri arasındaki yakın ilişkiye dikkat çekmek gerekir. Burada önemli olan nokta ise, kurulan bu hiyerarşik ilişkinin olumsal olduğu, yıkılabilir ve değiştirilebilir olduğunun ifşa edilmesidir. Rancière her ne kadar felsefenin bu tahakküm sürecinin epistemik bir zeminden başladığına vurgu yapsa da önemli bir noktaya daha temas eder. Bu anlamda o felsefi düşüncenin içerisinde gizlenmiş olan bu düşünsel tahakküm durumuna binaen toptan bir reddedişten ziyade felsefenin önemini ve ayrıcalığını da hatırlatır ve şöyle der: “Felsefenin bir ayrıcalığı varsa eğer o da bize hakikat hakkındaki gerçeğin bir kurgu olduğunu açık bir şekilde göstermesinde ve hiyerarşiyi kurduğu gibi bozmasındadır” (Rancière, 2011: 14-15).

Bu kapsamda bakıldığında Rancière’in amacı aslında hem epistemolojik hem de ontolojik düzlemde olsun, kurulan ayrımların ve hiyerarşik ilişkilerin dekonstrüksiyona uğratılmasıdır. Zira Rancière açısından bu gibi dualist ayrımlar yoluyla kurulan düzen hem farklılıklar üzerinde tahakküm kurucu özelliği ile hem de belli bir özdeşleşme yoluyla kişiyi başka türlü olma imkanından mahrum etme anlamında adaletsiz ve de politik düşünce açısından sorunlu bir profil arz etmektedir. Rancière’in

yapmaya çalıştığı şey ise ister epistemolojik-felsefi olarak kurulsun isterse ontolojik ve politik düzlemde olsun bu adaletsiz düzenin olumsal olduğunun ifşa edilmesi yoluyla başka türlü olmanın (politik özneleşmenin) yollarını takip etmek ve bu bağlamda yeni bir politik düşüncenin kapısını aralamaktır. Bu nedenle Rancière'i, politikanın sonu söyleminin karşısında, politikayı yeni bir perspektifle ele almanın örneğini sunma bakımından diğer düşünürlerden ayrı bir yerde değerlendirmek gerekecektir. Çalışmamızda, Rancière'in neden *polis* ile politika arasında bir ayırım kurduğuna, bu ayırımdan hareketle *polis* düzenini neden sorunsallaştırdığına, verili olduğu düşünülen düzen ve hiyerarşinin düşünceyi ve pratiği nasıl bir adaletsizliğe sevk ettiği üzerinde durulacak ve bu konularla ilişkili olarak politik özneleşmenin önemine ve bu özneleşme biçiminin politikayı farklı bir açıdan okuma imkanına yönelik değerlendirmelerde bulunulacaktır.

Polis ve Politika Ayrımı

Jacques Rancière'in çalışmalarında birbiriyle yakından ilişkili dört ana konu ön plana çıkmaktadır; *polis* ile politika arasında kurduğu ilişki, politik özneleşme yani siyasi öznelerin nasıl var olduğuna dair teorisi, demokratik siyasetin yapısal açıklaması ve siyasetin estetik boyutuna ilişkin anlayışı yani duyusal olanın dağıtımını üzerinde durma (Davis, 2010: 74). Bununla birlikte Rancière denilince ilk akla gelen konuların başında *polis* ile politika arasında kurduğu ayırım gelmektedir. Çünkü onun gerek estetik gerekse politik anlayışını temellendirdiği nokta *polis* ile politika arasında kurduğu ayırımda kendisini açığa çıkarmaktadır. *Polis*, klasik dönemde herkesin kendi doğasına göre, uygun rol ve görevle ilgilendiği ve başka herhangi bir işle ilgilenmediği bir düzen olarak düşünülmekteydi. Herkesin doğasına göre eylediği ve doğasına uygun şekilde verilen rol ve pozisyonun dışına çıkmadığı bir durum ise adil olan olarak kabul edilmekteydi.¹ Rancière'in ilk sorunsallaştırdığı konu da burasıdır. Zira o, klasik dönemin bu doğaya uygunluk durumunu eleştiriye açmakta ve şu soruları sormaktadır: Doğayı nasıl tanıyabiliriz, doğaya uygun olanı kim ve nasıl belirlemektedir? (Rancière, 2008a: 33) Rancière'in politika anlayışı, *polis* düzeninde doğaya uygun olarak verili kabul edilen bu rol ve pozisyonları sorunsallaştıran ve bu düzendeki sınıflandırma ve hiyerarşiyi yeniden düşünmeye kapı aralayan bir imkan olarak gündeme gelir (Rancière, 2008b: 148).

Rancière *polisi* duyumsanabilir olanın paylaşımı olarak tasvir eder. Duyumsanabilirin paylaşımı ise, Rancière'in ifadesiyle, "dünyanın kesilip biçilmesi ve dünyalara ayrılması"dır (Rancière, 2007: 149). Bu vurgu aynı zamanda bahis konusu olan duyulurun paylaşımının aslında hem ayırma ve dışlamayı içerdiğine hem de katılımı ve pay alınmasını sağlayan şeyi içerdiğine işaret etmektedir (Rancière, 2007: 147). Bu açıdan bakıldığında *polis* düzeni, neyin görünür olup neyin olmayacağını, neyin ses neyin söz olacağını tayin eden ve bu minvalde görünür olanla söylenen olanın düzenini işaret etmek suretiyle bir anlamda bedenleri düzenlemekte ve bu bedenlerin belli bir yere ve göreve kodlamaktadır. Burası önemli bir noktadır, zira Rancière *polisi* bedenlerin düzeni olarak tanımlar. Yani *polis* yapıp etme, var olma ve söyleme tarzlarının paylaşımını tanımlayan bir bedenler düzenidir ve bu bedenlerin belli rollere ve konumlara dağılımını gerçekleştirir. *Polis* bu anlamda belli bir etkinliğin görünür olmasını sağlarken bir diğerinin görülür olmamasını gerçekleştirir (Rancière, 2005: 52). Burada önemli olan nokta ise *polisin* bir toplumsal işlev olmaktan ziyade toplumsalın simgesel kuruluşu olarak düşünülmesi gerektiğine olan vurgudur (Rancière, 2020: 19).

¹ Klasik düşüncedeki adalet-dike kavramı, varlık düzenindeki bir uyumu ifade etmekte ve varlık özünde eklemlenmiş olarak düşünülmektedir. Herakleitos'un "Helios (Güneş) bile ölçülerini aşamaz, aşarsa Dike'nin yardımcıları Erinysler onun peşinden ayrılmaz" sözü, bu noktada önemli bir örnektir (Herakleitos, 2005: 94). Yine Platon'un şu ifadeleri düzenin önemini gösterme noktasında önem arz eder: "Herkes doğrulukla, ölçüyle davranarak mutlu olmalı, başıboş tutkularından ötürü acı çekmemeli, sonu gelmez isteklerini doyumak için haydutça yaşamamalı. Yoksa insanın da Tanrı'nın da dostu olmaz öylesi. Çünkü kaynaşma-uyum yeteneği yoktur onda kaynaşma yeteneği olmayınca da dostluk olmaz. Dostluk, düzen, ölçülülük, yerle ve gökle, Tanrı'yla ve insanla sıkı bağlıdır; işte bu yüzden evrene kozmos ya da, düzen derler." (Platon, 2011: 116).

Bu anlamda kişinin kendisine verilen rol ve pozisyonun dışına çıkmasıyla, politika da görünür olmaya başlar. *Polis* bedenlere ait bir düzenleme ve kategorizasyon iken, politika bu düzenleme ve tayini sekteye uğratan, onu sorunsallaştıran bir boyuta sahiptir. Rancière Platon'un tersinden okunduğu takdirde bize aslında şunu öğrettiğini savunur:

“*Mekânın ve yeteneklerin -ve yeteneksizliklerin- paylaşımında bir çatlak ortaya çıktığında politika başlar. Başka bir şey yapmaya zaman bırakmayan işin/çalışmanın görünmez mekânında kalmaya yazgılı varlıklar, dünyada görülmeyeni gördürmek amacıyla, ya da bedenlerin çıkardığı bir gürültü gibi anlaşılan şeyi, ortak olanı tartışan söz olarak duyurmak amacıyla ortak bir dünyayı bölüşen kişiler olduklarını ilan etmeye vakit ayırabildiklerinde başlar politika*” (Rancière, 2010: 57).

Burada söz konusu rol ve pozisyonların paylaşımı dikkate alındığında, *polis*in bize öğrettiği şey şudur: herkes kendi doğasına uygun olanı yapıp diğer işlerle ilgilenmediği zaman, bir düzen söz konusudur. Örneğin çiftçinin tarlasını bırakıp giysi dikmeye veya ayakkabı yapmaya yönelmesi uygunsuzdur, ki zaten Rancière *polis* ve politika arasında ayırım yaparak aslında bu verili olan rolleri sorunsallaştırma ile verili olanın olumsuzluğunu ifşa etme noktasında düşünceye ve politikaya önemli bir açılım sağlamaktadır (Rancière, 2008a: 23). Politika bu anlamda *polis* düzeninin mantığını bozan bir yapıya sahiptir. Zira *polis* düzeninde rollerin dağılımı yapılırken aynı zamanda bu rollere uygun olarak zamanların da dağılımı yapılmaktadır. Başka bir deyişle herkesin tek bir işi ve bu işi yapmaya uygun zaman tayini söz konusudur. Rancière'in *Nights of Labor* adlı eserinde işçilerin bu hiyerarşiyi dekonstrüksiyona uğratarak gece-gündüz dağılımını bozan bu minvalde gece uyumak yerine şiirler ve yazılar yazan işçilerin özgürleşme imkanına nasıl kapı araladıklarını göstermeye çalışması bu anlamda önemli bir örnektir. Adeta işçiler bu verili olan rol ve zaman dağılımını sekteye uğratarak, politik olanı gerçekleştirmeye çalışırlar. Zira burada işçilerin kendilerini “hesaba katılmaya hakkı olmayanlar olarak” kategorize edilmesine rağmen kendilerini hesaba kattırma çabası, politik olanın ta kendisidir. Politika bu anlamda kendilerine verili olan işi yapmanın dışında zamana sahip olamayanların, kendilerini adeta ortaya koymak için zamanı kullandıklarında görünür olur. Konumların ve kimliklerin yeniden dağılımını ifade eden bu durum Rancière'in duyulurun paylaşımı dediği şeydir. Burada artık yeni öznelerin ve nesnelerin düzene dahil edilmesi ve seslerinin duyulma ve kabul ettirilme anı söz konusudur (Rancière, 2012: 28-29).

Rancière açısından zamana sahip olmayanların, seslerinin söze-söyleme dönüşmesi için harekete geçen ve bu anlamda duyulur-paylaşımını yeniden şekillendiren, görünür olmayı görünür kılan bir durumda ortaya çıkması aslında bir uzlaşmazlık yaratma durumudur (Rancière, 2012: 28-29). Bu anlamda politikanın özü uyuşmazlık olarak düşünülür (Rancière, 2020: 151-152). Zira uyuşmazlık dediğimiz şey, Rancière'in ifadeleri ile “bir şeye ak diyen ile ona kara diyen arasındaki anlaşmazlık değildir, bir şeye iki tarafın da ak demesi ancak ondan aynı şeyi anlamaması” demektir (Rancière, 2005: 12). Bu açıdan bakıldığında uyuşmazlık olarak nitelendirilen durum çıkar veya kanıların-fikirlerin çekişmesi olarak görülmemelidir. Bu durum aslında duyumsanabilir olanın kendisiyle arasına giren mesafenin bir dışavurumdur. Bu dışavurumda ise daha önce görülmeyen veya başka bir ifadeyle görülmek için sebebi olmayı görülür kılan bir dışavurum vardır (Rancière, 2007: 151-152). Dolayısıyla politika ortak bir sahnede var olanların var oluşu ve statüsü üzerine bir çatışma durumudur diyebiliriz.

Politik uyuşmazlık veya çatışma, bu anlamda kendi çıkarları ve değerleri ile ilgili olarak insanların arasında vuku bulan bir tartışma değildir. O daha ziyade kimin konuşup kimin konuşmadığına, neyin acının sesi olarak duyulması gerektiğine dair bir çatışmadır (Rancière, 2011: 2).² Rancière bunun için Roma'daki Aventine'de yaşanan ayrılma vakasına referansta bulunur. Buna göre Aventine tepesindeki asilzadeler alt tabakada olanların çıkardığı sesleri konuşma olarak değerlendirmedikleri için onların ağızlarından çıkan seslere de bir anlam atfetmiyordu yani o sesleri sözden veya anlamlı bir söylemden saymıyordu. Bu nedenle alt tabakada olanlar kendi seslerini-söylediklerini anlamlı bir çerçevede sundukları zaman asilzadeler onların sözlerinin en başından beri anlamlı olduğunu kabul etmek zorunda kaldılar. Rancière buradan hareketle politik diyalogun ilkesinin anlaşmazlık-uyuşmazlık olduğu sonucuna varmaktadır (Hewlett, 2018: 127-128). Zira Aristoteles'e bakıldığında insan haklı ile haksızı

² Uyuşmazlık-çatışma politika için önemli bir unsurdur. Bunun tersi olarak mutabakat ise kabul edilebilir değildir. Zira mutabakat politikanın *polise* indirgenmesidir ki bu da politikanın sonu olarak görülecektir (Rancière, 2007: 156).

ayırt edebilen ve bunları ilişki içine sokabilen logosa-söze sahip olduğu için politik hayvan olarak kabul edilir. Buna karşılık hayvan yalnızca acı ve hazzı işaret eden sese sahiptir. Rancière göre bu noktada asıl mesele kimin sese kimin söze sahip olduğunu bilmektir. Zira Rancière göre insanın politik bir varlık olduğunun reddedilmesi onların seslerini bir söylem-söz olarak kabul etmemekten veya politik meselelerin zaman-mekânında yer almaya maddi yönden yeterli olmadıklarını belirtmekten geçmiştir. Örneğin Platon'un zanaatçıların işleri dışında "başka yerde olmaya" zamanlarının olmadığına dair vurgusunu "halk meclisinde" olma ve politik bir varlık olarak kabul görmeme ile ilişkilendirir Rancière. Bu anlamda Rancière'e göre kurgulanan bu zaman yokluğu ifadesi aslında doğallaştırılmış bir yasaktır (Rancière, 2012a: 28).

Tabii burada *polis* ve politika aslında birbirinden ayrı şeyler olarak düşünülmemelidir. Zira Rancière'in düşüncesinde politika kendisini *polis*le olan ilişkisinde açığa çıkarır (Rancière, 2007: 129). Her ne kadar *polis* ve politika arasında bir ayırım yapsa da Rancière, *polis*in dışında bir "yer" olmadığı için politikayı *polis*in dışında özel bir yerden anlamaya çalışmaz. Bununla birlikte *polis* düzeninde yarıklar oluşturmak, verili olan rolleri değiştirmek ve bu düzeni yeniden şekillendirmek mümkündür (Rancière, 2011: 6). Nitekim Rancière'in politika anlayışının yapmaya çalıştığı şey budur.

Dolayısıyla politikanın önemi bize düzenin olumsuzluğunu göstermesi bakımından düşünülmelidir. Bu anlamda politika herhangi bir hiyerarşinin zorunlu olmadığına da ifşası olarak okunabilir. Bir başka deyişle politika herkesin eşit olduğu varsayımıyla herkesin bulunduğu konumundan başka bir konuma sahip olabileceğini göstermeye çalışır. Böylece de *polis* düzenindeki hiyerarşinin mutlak bir zeminden ziyade aslında bir an-arşive dayandığını gösterir (Davis, 2010: 79). Politika an-arşiktir çünkü belli bir astlık-hiyerarşi ilişkisini reddeder. Politika *polis* düzeninde yerleri tayin edilmiş olan bedenlerin artık belli bir pozisyona konumlandırılmayan ve yeri tayin edilemeyen başka bedenlerin kuruluşu demektir. Bu açıdan politika zengin fakir, hoca-talebe, yöneten yönetilen vb. taraflar arasındaki hiyerarşinin yıkılmasıyla ilgilidir.³

Rancière'e göre politika hiçbir payı olmayanların olduğu yerde vardır. Politika sırf yoksullar zenginlere karşı çıktığı için var değildir. Politika yoksulların bir kendilik olarak var olmasına kapı aralar. Zira doğal tahakküm düzeni hiçbir paya sahip olmayanların kuruluşu yoluyla kesintiye uğradığında politika vardır (Rancière, 2005: 31). Bu anlamda politika iktidarın uygulanması veya iktidar için bir mücadele edimi değildir. O daha ziyade üzerinde uzlaşmış-mutabakata varılmış olduğu düşünülen nesnelere ve bu nesnelere hakkında akıl yürütebilen öznelerin bulunduğu alanın yeniden şekillendirilmesi ile ilgilidir. Başka bir deyişle politika iktidar ile bu iktidara maruz kalan arasındaki bir konum-pozisyon dağılımının sekteye uğraması olmayıp, bu konumların doğal olduğu fikrinin de sekteye uğratılmasını-sorunsallaştırılmasını öne çıkarır (Rancière, 2007: 143 – Rancière, 2012a: 28). Dolayısıyla *polis* bir anlamda bedenleri düzenleyen, bölen, dağıtan ve tayin eden bir iş görmekte iken politika bu düzenlemeyi sekteye uğratan bir iş görmektedir. Nitekim Rancière'i açıdan bakıldığında politik etkinlik bir bedeni kendisine tahsis edilen konumundan koparıp uzaklaştıran her ne varsa o olarak görülmektedir. Dolayısıyla politik etkinlik bir zamanlar görülür hiçbir yeri olmayan şeyi görülür kılarken, bir taraftan da yalnızca uğultu olarak sayılan şeyi işitilir bir söylem kılar (Rancière, 2005: 52-53). Politika bu anlamda bir sınıflandırmanın kaldırılması sürecidir. Kişiyi verilen kimliğin yerine basitçe başka bir kimlik koymak aslında yıkılan *polis* düzeni yerine başka bir *polis* düzeni inşa etmekten başka bir şey değildir. Oysa politikada önemli olan şey bir sınıflandırmanın kaldırılmasının başka bir sınıflandırmanın başlangıcı olmamasıdır (May, 2008: 50). Zira bir politika değişimi etkileyebilir veya etkilemeyebilir. Politika, sonuçlarda değil, bir eşitlik ön varsayımının hayata geçirilmesinde ortaya çıkar. Politika *polis* düzenini bozan bir anlaşmazlıkla başlar ve biter (May, 2008: 72).⁴

Bu noktada önemli bir diğer konu politikanın ilkesinin eşitlik olduğudur (Rancière, 2005: 11). Ancak bu eşitlik ilkesi politikanın ulaşmaya çalıştığı bir hedef olmaktan ziyade başlangıç olarak varsayılan bir

³ Rancière politik uyumsuzluk ile aslında zekanın kolektif iktidarını bir anlamda edimselleştirmeye çalışır (Rancière, 2020: 70). Burada özellikle Josep Jacotot örneği üzerinden Rancière'in *Cahil Hoca* adlı eserinde göstermeye çalıştığı şey entelektüel özgürleşmedir. Bilindiği üzere burada Belçika'da Fransız Edebiyatı öğretmeni olarak görev yapan Joseph Jacotot'un tek kelime Fransızca bilmeyen öğrencilere Fransızca öğrettiği örneği üzerinden bir eşit zeka varsayımı kurulmaya çalışılır. Buradan hareketle Rancière'in vardığı sonuç bir zeka komünizmidir ve hoca ile öğrenci, işçi ile entelektüel arasındaki hiyerarşiyi yıkmak veya yeniden düşünmenin bir örneğini sunması bakımından önem arz eder. (Rancière, 2012b: 211-213).

⁴ Burada bir diğer önemli nokta ise Rancière düşüncesinde politikanın nadir görülen bir olay olmasıdır. Politika "anlık bir faaliyettir ve her zaman geçicidir" (Davis, 2010: 79).

şeydir. Rancière göre insanlar eşitliği arzuladıkları için politika yoktur, bilakis politika tanımının kendisi eşitliği gerektirir der. Nitekim Rancière’de politika fikri, yönetenler ile yönetilenler arasında ayırım yapamayan bir tür ortak yetki fikridir. Onun demokratik ilke olarak adlandırdığı şey budur: Yönetenler ile yönetilenler arasında hiçbir kriterin olmaması. Tersinden okursak, bu, belirli bir yetkinliği olmayanların veya herkesin paylaştığı bir yetkinliğin ön varsayımı anlamına gelir. Politika bu anlamda belli bir yetkinliği olmayanların yetkinliği olarak tanımlanır Rancière düşüncesinde (Rancière-Honneth, 2016: 111-113).⁵

Burada Rancière’in *polis* ile politika arasında kurduğu ilişki-ayırımıda eşitlik ve özgürleşme meselesi dolayısıyla önemli bir yere sahiptir. Nitekim Rancière düşüncesinde politik olan ayrı türden iki sürecin karşılaşmasıdır. Birincisi *polistir* ki burada cemaat halindeki insanların bir araya gelişini belirleyen ve bu çerçevede rol ve pozisyonlarını tayin etme söz konusudur. Burada yerler ile görevlerin hiyerarşik dağılımı vardır. İkincisi ise eşitlik sürecidir. Burada herkesin eşit olduğu varsayımının ispatlanma kaygısının işbaşında olduğu pratikler vardır ve Rancière buna en uygun ismin ise özgürleşme olduğunu ifade eder (Rancière, 2007: 71-72). Özgürleşme süreci demek herhangi bir konuşan varlığın başka bir varlıkla eşit olduğunun doğrulanmasıdır (Rancière, 2007: 73). Nitekim o şöyle der: “Politika, *polis* mantığının ve eşitlik mantığının buluşma noktasında işler. Fakat bütün problem bu boşluğun nasıl yorumlanacağını bilmektir” (Rancière, 2005: 94). Bu açıdan politika kendine has bir öznenin kendine has bir akılcılığa bağlı olan özgül bir eyleme tarzı ile ilgilidir diyebiliriz (Rancière, 2007: 139). Tam da buradan hareketle Rancière’de politik özneleşmenin ne olduğuna geçebiliriz.

Politik Özneleşme Deneyimi

Rancière *polis* düzeninde paylaştırılmış olan rollerin reddedilmesi yoluyla aslında politik özneleşme için bir alan açmaktadır. Zira kişi *polis* düzeninde kendisine verilen-tayin edilen rol ve pozisyonu reddetmek suretiyle politik bir özneleşme ve özgürleşme deneyimine açılmaktadır. Nitekim Rancière düşüncesinde politika, özneler ve özneleşme mekanizmaları sayesinde ortaya çıkar (Rancière, 2005: 58-59). Politika olmadan öznenen bahsetmek mümkün değildir, bunlar eş zamanlıdır. Bu minvalde *polis* düzenindeki hiyerarşinin olumsuzluğunun ortaya çıkışı ve eşitlik iddiası aslında Rancière’in özneleşme dediği süreci işaret eder. Eşitliği ispat ederken kişi özne olmaktadır (May, 2008: 70). Ki politika da zaten *polis* düzenindeki bu hiyerarşiye karşı çıkışla birlikte görünür olmaktadır. Dolayısıyla özneleşme ve politikanın eş zamanlılığını ve birbirinden ayrı düşünülemezliğini öncelikle vurgulamak gerekir.

Rancière özneleşme derken “verili bir deneyim alanı içerisinde önceden kimliklendirilebilir olmayan ve bu nedenle de kimliklendirilmesi o deneyim alanının yeniden şekillendirilmesinin bir parçası olan bir beden ve bir söz söyleme yeterliliğinin bir dizi eylem aracılığı ile üretimini” kasteder (Rancière, 2005: 59-61). Politik özneleşme bir kimliğin basit bir olumlaması olmayıp *polis* tarafından tayin edilip dayatılan bir kimliğin inkarıdır. Bu anlamda politik özneleşme sadece bir kimliğin basit bir iddiası değildir, aynı zamanda başkaları tarafından empoze edilen bir kimliğin de reddidir (Davis, 2010: 88). Politik özneleşme aslında mümkün olanın yeni bir topografyasını çizmektir ki burada verili olanı yıkan bir durum söz konusudur (Rancière, 2010: 47).

Rancière’deki politik özneleşme bir anlamda da bir varoluş iddiasıdır. Zira burada toplumsal düzende kabul edilmiş olmayanların, siyasi açıdan görünmez veya işitilmez olanların bir görünme ve işitilme iddiaları söz konusudur (Davis, 2010: 84). Burada önemli olan nokta politik bir öznenin ne olduğunun yeniden keşfedilme sürecidir. Zira bu noktada bir haksızlığın açığa çıkması, sayılmayanların bir ele alınışı veya görünür olmayanın görünürlük kazanması söz konusudur (Rancière, 2007: 131).

Daha önce *polis* ile politika arasındaki ayırımı ifade ederken değindiğimiz uyuşmazlık kavramı da politik öznellik konusunu anlamamız için önemli bir noktadır. Zira uyuşmazlık politik öznelliğin vücuda geldiği yer olmak bakımından önemlidir. Böylesi bir uzlaşmazlık durumunda politik öznellik ve sahici bir siyasetin ortaya çıkması durumu vardır. Zira insanlar statükoya karşı ayaklanıp kendileri için yeni kurallar ve koşullar yarattıklarında ve bunlara sadakat gösterdiklerinde özne olabilmektedir (Hewlett, 2018: 146). Burada Rancière’in uyuşmazlık-çatışma kavramını politik düşüncenin ve de politik özneleşmenin merkezine yerleştirmesi önemli bir noktadır. Zira varsayılageldiği üzere düzen karşısında

⁵ Bununla birlikte şunu da vurgulamak gerekir ki, Rancière politika görüşünün “değer açısından tarafsız olduğunu” söylememektedir. Bilakis o çağımızda etik çatışmanın siyasi olandan daha şiddetli olduğunun farkındadır ancak siyaseti etik bir müşterek fikrine dayandırmayı reddeder. O siyaseti etik çatışmanın şiddetini yatıştırmaya muktedir, özgül bir düşmanlık pratiği olarak tasavvur etmektedir (Rancière, 2011: 4).

uyuşmazlık durumunun politik düşüncenin önemli bir unsuru olarak kabul edilmesi, düzen fikrinin doğallaştırılmış bir “iyi” olduğu kabulünün hem olumsuzluğunu hem de bu olumsuz olanın aslında politik bir tahakküm sürecine evrildiğini göstermesi bakımından kayda değerdir. Başka bir deyişle düzen, her zaman adil olan ve de iyi olan değil, bilakis farklılıkları baskılayıcı ve de adaletsiz olabilme ihtimalini taşıyandır. Zira düzenin beraberinde getirdiği farklılıkları düzenleme ve düzleştirme isteği, basit bir düzen ve uyum ihtiyacından kaynaklanmayıp, belli bir tahakküm ve otoriter yapının sürdürülmesi anlamına da gelebilir.

Politik özneleşme konusunda önemli noktalardan biri ise özdeşleşme meselesidir. Zira Rancière açısından özneleşme bir *in-between* durumudur yani iki durumun arasındadır, arada olma durumudur. Böylesi bir aradalık durumu ise aslında bir özdeşleşme sorununu gündeme getirmektedir. Burada bir örnek vermek gerekirse Rancière bunu kendi kuşağı çerçevesinde ele alarak, 1961 Ekim tarihinde Fransız halkı adına Fransız polisi tarafından öldürülmeye dövülen Cezayirlilerin cesetleriyle özdeşleşme örneği üzerinden verir ve şöyle der; “Biz kendimizi bu Cezayirliyle özdeşleştiremezdik ancak Fransız halkı adına öldürülen bu kişiler için Fransız halkı ile olan özdeşleşmemizi sorgulayabilirdik. Yani burada her iki kimlik arasında olarak siyasal olarak eylemde bulunabilirdik.” Rancière herhangi bir kimlikle özdeşleşmeden arada olan bir özneleşmeden bahseder (Rancière, 2007: 75-76). Bu minvalde bakıldığında özneleşme süreci aslında bir kimliksizleşme ya da sınıfsızlaşma sürecidir (Rancière, 2007: 74-75). Fransa’da Mayıs 1968 hareketinin başlangıcında *Hepimiz Alman Yahudisiyiz* sloganında en iyi ifadesini bulan bu kimliksizleşme-sınıfsızlaşma, bir anlamda sayılmayanların özneleşmesini ifade eden önemli bir örnektir (Rancière, 2005: 170-172).

Bu noktada özneleşmenin özdeşleşmeden farklı olduğunu söylemek mümkündür. Zira özdeşleşme, var olan bir kimliği, yani var olan düzen içinde zaten mümkün olan bir var olma ve konuşma ve tanımlanabilir ve görünür olma biçimini ele almakla ilgilidir. Fakat özneleşme ise her zaman kimliği bozma ve bir şeyi bulunduğu yerin doğallığından uzaklaştırmadır. Özneleşme, şeylerin var olan düzeninde yeri ve parçası olmayan bir var olma biçiminin ortaya çıkmasıyla ve mevcut hale gelmesiyle ilgilidir. Dolayısıyla özneleşme, mevcut düzene bir ek olarak düşünülür, çünkü bu düzene bir şeyler ekler. Tam da bu nedenle “ek” aslında var olan düzeni böler ve yeniden şekillendirir. Böylece özneleşme, verili olanı yeniden tanımlar. Özneleşme bu nedenle, şeylerin mevcut düzenine, duyulur olanın, yani "duyular tarafından kavranabilecek" olanın mevcut bölünmesine veya dağılımına müdahale ettiği ve onu yeniden yapılandırdığı için oldukça politiktir (Bingham-Biesta, 2010: 33-34).

Dolayısıyla özneleşme süreci birbiriyle yakından ilişkili iki andan oluşur. İlk anda, politik öznenin kendisini, *polis* düzeni tarafından empoze edilen kimliklerden, rollerden, arzularından ve kapasitelerden bağımsızlaştırdığı bir kimliksizleşme durumu söz konusudur. Zira kişi verili olan düzen içerisindeki konumunun doğallığına veya doğal olduğu fikrine karşı meydan okuyup bunu reddettiğinde politik özneleşme süreci başlar. Örneğin işçilerin, çalışmadıkları zaman dinlenmek yerine açık bir pencereden manzarayı seyretmek için estetik tavırlar takındığında -şiir yazdığında- alışılmış olan kimliklerden uzaklaşma anı devreye girer. Bu an olumsuz ve kritik bir andır. Zira bedenleri düzenleyen onlara damga vuran kimlikleri, içerisinde düşünülme zorunda oldukları zaman-mekân dualizmini sorgulamaya açar ve reddeder. İkinci an, mevcut düzende tanımlanabilir olandan fazlasını ifade eden, onu aşan yeni öznelliklerin yaratılma anıdır. Bu öznellikler “imkânsız özdeşleşmeler” ile ilgilidir. Hiç kimseye ait olmayan öznelliklerdir zira bu öznellikler-kimlikler *polis* düzeni tarafından kontrol edilen kimliklerin tekrarı değildir. Bu öznellikler, belli kimlikler tarafından mesken tutulamaz, bilakis bunlar *polis* düzeninde var olan kimliklerden kaçmanın imkanını sağlar (Tanke, 2011: 67). Bu bağlamda politik özneleşmede, öncelikle bir başkası tarafından tayin edilmiş olan bir kimliğin reddi söz konusudur. Akabinde ise bu politik özneleşme deneyiminde kimliğin bir başkalaşması vardır ve bu nedenle belli bir kendilikten kopuş söz konusudur. Son olarak ise politik özneleşmede daima bir özdeşleşme sorunu vardır ve olanaksız bir özdeşleşmeden bahsetmek mümkündür (Rancière, 2007: 130).

Burada bir diğer önemli husus ise çağdaş politik düşüncede merkezi bir konu olan kimlik ve farklılık politikasının Rancière’in düşüncesi bağlamında önemli bir yer edinmesidir. Zira kimlik ve farklılık politikası ekseninde düşünüldüğünde aslında kimlikler belli bir özdeşleşme üzerine kuruludur. Fark ise bu özdeşleşmeden taşan, ayrılan, farklılaşan şey olarak düşünülür. Fark meselesi felsefi düşüncenin başından bu yana rasyonel düşüncenin sınırları içerisinde kavranamayan, belli bir özdeşlik çerçevesinde ele alınamayan bu nedenle de ya olumsuz bir nitelikle değerden düşürülen ya da onu varlığın bilindik düzlemine tabi kılan yapısıyla Batı düşünce geleneğini uzun süre meşgul eden bir konudur (Kearney, 2012: 22). Zaten böylesi bir düşünme biçimi açısından farkı fark, ötekiyi öteki kılan şey de tam olarak

varlığın bilinen, aşına olunan düzeninden farklılaşmasından başka bir şey değildir. Fark-öteki bilinen bir “özdeşliğe-aynıya” göre ötekidir. Oysa Rancière açısından bakıldığında bu özdeşleşmeden farklılaşma bilakis önemli görülmekte, politik özneleşmenin bir şartı olarak düşünülmektedir. Bu anlamda çağdaş kimlik ve fark politikası bağlamında da Rancière’in politik özneleşme kavramı önemli imkanlar taşımaktadır.

Rancière’in politik özneleşme meselesi bir yandan da onun eşitlik ve özgürlük kavramlarına nasıl bir anlam yüklediği ile ilgilidir. Nitekim *polis* düzeninde sayılmayanların-hesaba katılmayanların kendilerini saydırmak için, verili olan rol ve pozisyonları reddetmesi ile bir eşitlik varsayımına dayanmaları ve bu anlamda da verili olan konumlarından bir özgürleşme durumu politikanın görünür olması ile ilişkilidir. Politikanın görünür olması ile eş zamanlı ortaya çıkan politik özneleşme bu anlamda bir özgürleşme ve eşitlik sürecinin ilanıdır. Çünkü burada kişi, kendisine verilen rol ve pozisyonu yeniden tanımlamaya teşebbüs etmekte ve bu sınırları yoklayarak yeniden şekillendirmeye çalışmaktadır.⁶

Rancière’in özneleşme konusunda verdiği bir diğer örnek proleter kavramı üzerindedir. Rancière özneleşme sürecini görünüş itibarıyla bir kimlik belirtici ad olan "proleter" sözcüğü ile örneklendirir ve şu şekilde aktarır;

“Bu sözcüğün modern Fransa’daki ilk ortaya çıkışlarından biri, 1832’de Auguste Blanqui’ye karşı açılan davada olmuştur. Savcının “mesleğiniz nedir?” sorusuna Blanqui “proleter” yanıtını verir. Savcı itiraz eder: “Bu bir meslek değil.” Blanqui yanıtlar: “Bu, siyasal haklardan yoksun olan halkımızın çoğunluğunun mesleği.” Polise uygun bakış açısından, savcı haklıydı: Proleterlik bir meslek değildir ve Blanqui alışıldık olarak emekçi denen türden bir kişi değildi. Ama siyasal bakış açısından haklı olan Blanqui’ydi: Proleter, sosyolojik olarak kimliği belirlenebilir bir toplumsal grubun adı değildir. Bir hesap-dışının adıdır. Latince de bu kavram üreyenler, yani bir ada sahip olmadan ve onu aktarmadan, kentim simgesel oluşumunda bir taraf olarak sayılmadan sadece yaşayan ve üreyenler anlamına gelmekteydi. Dolayısıyla proleter, kim olduğunun önemi olmayan kimsenin adı olarak emekçilere uyabilecek bir addi- ama bundan paryaları değil, sınıflar düzenine ait olmayan ve tam da bu yüzden bu düzenin gücül çözülüşünü teşkil edenleri anlamak kaydıyla” (Rancière, 2007: 74-75).

Burada da görüldüğü üzere işçi-proleter kavramı genellikle hiçbir gizi olmayan kimlik olarak görülür. İşçi denilince ne olduğu aşıkâr kabul edilir. Oysa politik özneleşme durumunda bunun apaçıklığı şüphelidir ve bu kimlikler bu açıklığın dışında düşünülür. Rancière’in de vurguladığı gibi her özneleşme bir kimliksizleşme ve kendilerine tayin edilen yerin doğallığından bir uzaklaşma olarak düşünülmelidir (Rancière, 2005: 59-61). Rancière’in *Nights of Labor* adlı eserinde işçilerin kendilerine empoze edilen kimlik-rol dağılımını ve tanımını adeta reddederek, geceleri dinlenme yerine şiirler yazmaları aslında politik özneleşmenin en güzel örneğini sunmaktadır. Zira burada işçiler, kendilerine verilen kimlik tanımının dışında çıkmakta ve yeni bir varoluş deneyimine açılmaktadırlar. Bu anlamda Rancière’in *Nights of Labor* eseri, "proleter" adını herhangi bir üretim süreciyle özdeşleştirilemeyecek bir deneyim konusuna dönüştürmeye çalışmaktadır (Rancière, 2012b: 206). Bununla birlikte *Nights of Labor* adlı eseri özne ya da özneleşme kuramı önermediğini de söylememiz gerekir (Rancière, 2012b: 210).

⁶ Burada eşitlik mevzuu ile ilgili Rancière ve Axel Honneth’in tanınma kuramı ile ilgili bir mukayeseye dikkat çekmek önemli olacaktır. Nitekim bu zeminden ortaya çıkan bir mevzu vardır: Rancière’deki özneleşme fikri ile Axel Honneth’in tanınma teorisi arasında da bir ilişki kurulur. Burada tanınma teorisindeki kimlik kavramının karşısına kimliksizleştirme olarak kavranan özneleştirme fikri vardır. Rancière tanınma meselesinin merkezine kişinin kimliğini değil eşitlik fikrini koyar ve buradan hareket eder. (Genel, 2016: 26) Zira Rancière, kendi eleştirel kuram versiyonunda eşitliği merkezi ilke haline getirir: "Politikada tek evrensel eşitliktir." Bununla birlikte Rancière göre eşitlik geleneksel adalet teorilerinde alımlandığı şekliyle anlaşılmalıdır. Burada eşitlik, kendi adlarına hareket edenlerin bir ön varsayımıdır. Yani insanlar eşitliği elde etmek için değil, başkalarına özellikle de kendilerini aşağı görenlere karşı eşitlik varsayımından hareket etmeleri ile ilgilidir. Eşitlik bu anlamda Rancière’in de ifade ettiği üzere siyasetin kendisine ulaşmayı görev edindiği bir hedef değildir. (May, 2010: 33) Rancière Honneth’la ortak meselesinin siyasetteki asimetri ile nasıl başa çıkılacağı noktasında olduğunu ifade eder ama bununla birlikte bütünlük kavramından ziyade eşitlik fikrine odaklanır. Honneth ise eşitlik kavramını kullanmaya sıcak bakmaz. (Rancière, 2016: 94-95)

Burada bir diğerk önemli konu ise Rancière'in, proleteriyayı nasıl değerlendirdiğidir. Zira o, proleteriyaya yüklenen anlam konusunda Karl Marx'tan farklı düşünmektedir. Zira ona göre Marx her ne kadar proleteriyaya olumlu bir anlam yüklüyor gözükse de aslında onları yaratıcı eylemlerin öznesi olarak görmeyip filozofun açıklama makinesindeki bir çark olarak görmektedir. Bu kapsamda proleterya kapitalizmi yıkmaya ve bir devrim gerçekleştirme görevi yüklenen bir grup olarak görülse de aslında onların bu role layık görülmesindeki temel neden toplumsal-siyasi ve de kültürel alanda sunabilecekleri bir katkıları olması değildir. Daha ziyade bu rol, yoksunlukları nedeniyle kapitalist üretim biçimleri tarafından proleteryanın tüm olumlu özelliklerinden yoksun bırakılmasından kaynaklanır. Rancière bunu şöyle açıklar: "Proleteryanın tek bir görevi vardır o da devrim yapmaktır ve olduğu şeyden ötürü devrim yapamaz zira proleter tüm niteliklerin yitirilişidir, aynı anda olmanın ve olmayışın kimliğidir" (Aktaran; Hewlett, 2018: 119) Rancière burada ayrıca proleteryanın, burjuvazinin pedagojik yardımı olmaksızın kendi siyasi işlevlerini anlayamayacağı fikrini de hedef alarak eleştirir. Bu açıdan Rancière'in Marksist çizgisi de bu minvalde anlaşılmalıdır (Davis, 2010: 17).

Buraya kadar görüldüğü üzere *polis* düzeninde dışarıda kalanlar, parça olmayan parçalar aslında politik öznelerdir. Rancière bu parça olmayan parçaları *demos* olarak ele alır. Rancière'e göre *polis* düzeninde kendilerine herhangi bir pay verilmemiş kalabalık *demostur* (Rancière, 2020: 15). *Demos* bu anlamda *polisi* bulandıran bir güçtür ve politik bir özne gibi hareket etmektedir. Rancière göre *demos* politik olarak sayılmayan ve hesaba katılmayan çokluktur yani dışlayan Bir'e karşı dışlanan bir Çokluktur. Tam da buradan hareketle Rancière'in düşüncesinde politik özneleşme olarak demokrasi konusu da değinilmesi gereken bir noktadır. Zira Rancière demokrasiyi de politika anlayışı ile ilişkili bir biçimde düşünülür; buna göre demokrasi bir hükmetme biçimi ya da toplumsal bir yaşam tarzı olmayıp, politik özneleri var eden özneleşme tarzı olarak ele alınır (Rancière, 2007: 13). Bu açıdan Rancière'e göre demokrasi bir rejim olarak anlaşılmaktan ziyade politikanın kendisi olarak görülür (Rancière, 2020: 14-15). Yani demokrasi bedenlerin dağılımını-paylaştırılma düzenini çökerten ve bu düzenin olumsuzluğunu gösteren özneleşme biçimleri sistemidir (Rancière, 2005: 140-141). Rancière'in ifadesiyle: "Demokrasi benim *polis* olarak kavramsallaştırılması gerektiğini öne sürdüğüm, bir toplulukta bedenlerin dağılımı düzenininin, alışılmadık bir kesintiye uğratılışına verilen addır. Alışılmadık bir özneleştirme süreci aracılığıyla bu düzenin sorunsuz işleyişini kesintiye uğratan şeyeye verilen addır" (Aktaran; Hewlett, 2018: 140).

Demokrasi eğer siyasal özneleri var eden bir özneleşme tarzı ise o halde demokratik siyaset, siyasetin öznesini keşfetme değil, birini yaratma olarak düşünülmelidir (May, 2008: 71). Zira demokratik siyaset özneleşme biçimlerinin icat edilmesi ile yakından ilişkilidir (Rancière, 2015: 70-71) ve öznelerin oluşum siyasetidir (May, 2008: 71). Demokrasi politikanın özneleşme tarzıdır. Başka bir deyişle demokrasi *polis* düzenindeki bedenlerin düzenleniş-i dağılımı üzerine olan işleyişinin tekil bir kesintiye uğratılışının adıdır (Rancière, 2005: 137).

Rancière'de gerçek demokrasi ile gerçek siyaset kavramını aynı anlamda kullanılmaktadır. Bu açıdan bakıldığında demokrasinin bir hükümet ile alakası yoktur. Demokrasi daha ziyade *polis*in düzeniyle bir yüzleşmedir. Dolayısıyla demokrasi "hiçbir şeyi olmayan olarak tanımlanan *demos*'un çatışmaya alan açmak için her şeyin yerli yerinde olduğu statükoyu kesintiye uğrattığı ve şeylerin bu yerlerinin yoğun tartışma ve ihtilaflara maruz kaldığı dönüştürücü bir güçtür." (Hewlett, 2018: 138-141). Bu açıdan Rancièreci düşüncede mutabakata-konsensüse dayalı demokrasi ifadesi aslında çelişkilidir zira demokrasi dediğimiz şey tam olarak anlaşmazlıklarla ilgilidir (Hewlett, 2018: 138-141).

Demokrasinin mutabakat veya konsensüse dayalı olarak anlaşılmaması gerektiği hususu politik düşünce açısından bakıldığında yine farklı perspektiflerin ortaya çıkması noktasında önem arz eden bir diğerk husustur. Nitekim Rancière açısından demokrasi artık uzlaşma mutabakat ekseninde değil bilakis bu mutabakatın olmaması durumunda ortaya çıkabilecek bir şey olarak görülmektedir. Rancière'in vurguladığı bu nokta ise çağdaş düşüncedeki radikal demokrasi tartışmaları ile ilgisi bağlamında düşünülmelidir. Radikal demokrasi tartışmalarına bakıldığında, bir kez ulaşıldığında varlığını sürekli biçimde garanti eden bir demokrasi eşliğinin olmadığı vurgulanmaktadır. Bu ise demokrasinin nihai formunun asla ulaşılamayacak bir şey olarak kavranması gerektiğine işaret eder. Mutabakatın olmaması olarak çatışma durumu veya Rancière'in ifadesiyle söyleyecek olursak uzlaşmazlık durumu demokrasinin hem olabilirlik koşulu hem de tam gerçekleşmeyeceği için olanaksızlığının koşuludur. Zira bu türden bir demokrasi çatışmalar ve uzlaşmazlıklarla ilerlediği için hep gelecek olan bir demokrasidir (Mouffe, 2008: 19-22). Bu demokrasinin özelliği, özdeşlik mantığı ile farklılık mantığı

arasında var olan gerilimdir ve bu gerilimi çözmeye isteği aslında politikanın yok edilmesine ve demokrasinin tahrip edilmesine yol açacaktır (Mouffe, 2008: 199).

SONUÇ

Modern epistemolojik ön kabullerin eleştiriyeye açıldığı ve ciddi bir şüphe krizi içerisine çekildiği bir dönemde Rancière'in de gerek felsefe gerekse siyaset alanında verili olan kavramsallaştırma ve ön kabulleri eleştiriyeye açacağı ve bunlardan farklı bir düşünme pratiğine açılacağı aşikardır. Nitekim kendisi de modern epistemolojik ve politik kavrayışla arasına bir mesafe koymuş ve politikayı bu minvalde yeni bir okumaya tabi tutarak güncel politik düşünceye önemli imkanlar kazandırmıştır. Bu bağlamda Rancière'in düşüncesine genel olarak bakıldığında onun şimdiye kadar kabul edilegelen ve doğal olduğu varsayılan düzenin olumsuzluğunu göstermek suretiyle bu ayrımlar arasındaki hiyerarşi ilişkisini yıkmaya noktasında ufuk açıcı bir girişim olduğunu söylememiz mümkündür. Rancière entelektüel ile işçi, yöneten ile yönetilen, bilen ile bilmeyen gibi dualist ayrımlar arasındaki keskin sınırları sorunsallaştırarak bir eşitlik varsayımı ile hareket etmekte ve politik düşünceye önemli açılımlar sağlamaktadır. Zira herkesin doğasına uygun olarak verili rol ve görevleri yaptığı takdirde hem düzen hem de bu sayede adil bir duruma kavuşmak mümkün olarak görülmekteydi. Ancak Rancière bize göstermiştir ki, adil bir düzen olarak kabul edilen bu durum tam da adaletsizliğin kendisidir. Zira doğaya uygun olarak verili rol ve kimliklerin olduğu iddiası aslında belli bir hiyerarşi ve tahakküm biçimini meşrulaştıran ve tam da bu yüzden adaletsiz olandır. Yapılması gereken söz konusu rol ve kimliklerin zorunlu değil olumsal olduğunun farkına varılarak, bunları değiştirme, yeniden şekillendirme için girişimde bulunulmasıdır.

Olumsal olduğunu iddia ettiği bu düzenin ise aslında felsefi düşüncenin başından beri kendisine içkin olduğunu da ifşa etmeye çalışmıştır. Nitekim çalışmamızın başında da ifade ettiğimiz üzere, Rancière *Filozof ve Yoksulları* adlı eserinde felsefi düşüncenin tahakkümün meşrulaştırılma mekânı olarak ifade eder. Zira burada felsefe veya filozof aslında kendi başına düşünme edimini gerçekleştiremeyenleri (bilmeyen olarak işçi ve yoksulu) incelediğini iddia ederek kendisini özne (entelektüel-bilen) olarak adlandırmakta, incelediği şeyi ise nesne konumuna düşürmektedir. Bu anlamda hem epistemolojik anlamda hem de ontolojik olarak varlık düzenini bir tahakküm ve onun meşrulaştırılması üzerine kuran felsefi düşünceyi yeni bir okumaya tabi tutmamız gerektiğini hatırlatır.

Bu bakımdan Rancière'in pek çok çalışmasında süregelen dualist ayrımların reddi ve onların yeniden değerlendirilmesi üzerinde durulması politik düşünce açısından önemli imkanlar barındırdığı açıktır. Zira sesi duyulmayanların seslerinin duyurulması, sayılmayanların sayılması, özne olarak görülmeyenlerin kendini hesaba kattırması aslında güncel politikadaki sorunların tam da merkezinde yer alır ve bu açıdan da Rancière'in politik özneleşme deneyimi önem arz etmektedir. Ayrıca politikayı mutabakattan ziyade uyumsuzluk üzerinden düşünmesi, mutabakat ve konsensüsün politika için bir şart olmayıp politikanın tahrip edilmesi olacağı sonucuna götürecektir. Zira ona göre politika mutabakat anlarında değil bilakis çatışma ve uyumsuzluk anlarında kendisini gösterir. Mutabakatın olduğu yerde politika yoktur. Demokratik bir politika için üzerinde uzlaşmış – mutabakata varılmış bir hakikatin reddi önemlidir. Mutlak bir hakikatin olmadığı yerde çoğulcu bir politikanın ve demokrasinin imkânı da söz konusu olacaktır. Bu bağlamda G. Vattimo ve S. Zabala'nın birlikte kaleme aldıkları *Hermeneutik Komünizm* çalışmasında da ifade ettikleri gibi "hakikatin sonu, demokrasinin başlangıcıdır" (Vattimo-Zabala, 2012: 41).

Rancière'in de içinde bulunduğu çağdaş düşüncede temel mesele, artık ne epistemik ne de toplumsal alanda tek bir doğrunun veya hakikatin olmadığı, bu nedenle de insana ve topluma dair meselelerde geleneksel politik düşüncenin bir çözüm sunmadığıdır. Bu bağlamda artık politika belli bir doğru-iyi üzerinde görüş birliğine varmaktan ve bu birliğin farklılıkları dışlamasından imtina etmektedir. Bu anlamda da her türlü konsensüse karşı bir şüphayle yaklaşılmaktadır. Zira farklılıklar için her an bir tahakkümü meşrulaştıracağı gerekçesiyle demokrasinin de bu bağlamda ulaşılan tam bir formunun olduğu söylenemez. Çatışma ve uzlaşmazlık durumu hem politikanın hem de demokrasinin varlık nedenidir. Böylesi bir uyumsuzluk durumu ise düşünceyi sürekli canlı tutması bakımından hem düşüncenin hem de pratiğin totaliter bir duruma bürünmemesi yönüyle önemli bir mekanizma olacaktır.

KAYNAKÇA

- Bingham, C. & Biesta, G. (2010), Jacques Rancière: Education, Truth, Emancipation, Continuum International Publishing, New York.
- Davis, O. (2010), Jacques Rancière, Polity Press, UK.
- Genel, K. (2016), “Jacques Rancière and Axel Honneth: Two Critical Approaches to the Political” Recognition or Disagreement; A Critical Encounter on the Politics of Freedom, Equality, and Identity. ed. Katia Genel & Jean-Philippe Deranty, Columbia University Press, New York.
- Herakleitos. (2005), Fragmanlar, çev. Cengiz Çakmak, Kabalcı Yayınları, İstanbul.
- May, T. (2010), Contemporary Political Movements and the Thought of J. Rancière, Edinburg University Press, UK.
- May, T. (2008), The Political Thought of Jacques Rancière, Edinburg University Press, UK.
- Mouffe, C. (2008) Siyasetin Dönüşü, çev. Fahri Bakırcı-Ali Çolak, Epos Yayınları, Ankara.
- Hewlett, N. (2018), Badiou, Balibar, Rancière; Özgürleşmeyi Yeniden Düşünmek, çev. H. İlksen Mavituna, Metropolis Yayınları, İstanbul.
- Kearney, R. (2012), Yabancılar, Tanrılar ve Canavarlar. çev. Barış Özkul, Metis Yayınları, İstanbul.
- Platon. (2011), “Gorgias”, Diyaloglar, çev. Teoman Aktürel, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Rancière, J. (2005), Uyuşmazlık: Politika ve Felsefe. çev. Hakkı Hünler, Ara-lık Yayınları, İzmir.
- Rancière, J. (2007), Siyasalın Kıyısında. çev. Aziz Ufuk Kılıç, Metis Yayınları, İstanbul.
- Rancière, J. (2008a), Filozof ve Yoksulları. çev. Aziz Ufuk Kılıç, Metis Yayınları, İstanbul.
- Rancière, J. (2008b), Görüntülerin Yazgısı, çev. Aziz Ufuk Kılıç, Versus Kitap, İstanbul.
- Rancière, J. (2010), Özgürleşen Seyirci. çev. E. Burak Şaman, Metis Yayınları, İstanbul.
- Rancière, J. (2011), “The Thinking of Dissensus”, Reading Rancière, ed. by Paul Bowman and Richard Stamp, Continuum International Publishing Group, USA.
- Rancière, J. (2012a), Estetiğin Huzursuzluğu. çev. Aziz Ufuk Kılıç, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Rancière, J. (2012b), “Work, Identity, Subject”, Jacques Rancière and the Contemporary Scene, ed. Jean-Philippe Deranty & Alison Ross, Continuum International Publishing, New York.
- Rancière, J. (2015), Demokrasi Nefreti, çev. Utku Özmakas, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Rancière J. & Honneth, A. (2016), “A Critical Discussion” Recognition or Disagreement; A Critical Encounter on the Politics of Freedom, Equality, and Identity ed. Katia Genel & Jean-Philippe Deranty, Columbia University Press, New York.
- Rancière, J. (2016), “Critical Questions on The Theory of Recognition”, Recognition or Disagreement; A Critical Encounter on The Politics of Freedom, Equality, and Identity ed. Katia Genel & Jean-Philippe Deranty, Columbia University Press, New York.
- Tanke, J. J. (2011), Jacques Rancière: An Introduction, Continuum International Publishing, New York.
- Vattimo, G. – Zabala, S. (2012) Hermeneutik ve Komünizm; Heidegger’den Marx’a, çev. Erhan Kuçlu, Monokl Yayınları, İstanbul.